

Rodne razlike u suočavanju s prekidom partnerske veze

Balijsa, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:593481>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Dora Balijsa

RODNE RAZLIKE U SUOČAVANJU S PREKIDOM
PARTNERSKE VEZE

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Dora Balijsa

RODNE RAZLIKE U SUOČAVANJU S PREKIDOM
PARTNERSKE VEZE

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Maja Laklija

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Model razvod – stres – prilagodba	2
3. Etape prekida partnerske veze	4
4. Razlozi prekida partnerske veze	5
5. Status inicijatora prekida partnerske veze	7
5.1. <i>Rodne razlike u statusu inicijatora</i>	7
5.2. <i>Inicijalne reakcije partnera na iniciranje prekida partnerske veze</i>	8
6. Suočavanje i prilagodba na prekid partnerske veze	9
6.1. <i>Strategije suočavanja s prekidom partnerske veze</i>	10
6.2. <i>Prilagodba na prekid partnerske veze</i>	12
6.3. <i>Obrasci prilagodbe na prekid partnerske veze</i>	14
7. Posljedice prekida partnerske veze	17
7.1. <i>Negativne posljedice prekida partnerske veze</i>	17
7.2. <i>Pozitivne posljedice prekida partnerske veze</i>	19
8. Ulazak u novu partnersku vezu	21
8.1. <i>Rodne razlike ulaska u novu partnersku vezu</i>	22
9. Zaključak	23
Popis grafova	25
Literatura	26

Rodne razlike u suočavanju s prekidom partnerske veze

Sažetak:

Rad se bavi rodnim razlikama u suočavanju i prilagodbi na prekid partnerske veze pri čemu se dotiče modela razvod-stres-prilagodba, etapa prekida partnerske veze, razloga, statusa inicijatora prekida kao i posljedica i ulaska u novu partnersku vezu. U radu se navode različiti oblici partnerskih veza od kojih su neke definirane zakonima. Model razvod-stres-prilagodba opisuje prekid partnerske veze kao stresan životni događaj na koji se partneri prilagode suočavanjem. Nadalje, u radu se spominju etape kroz koje partneri prolaze prilikom odluke o prekidu partnerske veze te se dotiče razloga za prekid partnerske veze od kojih se često navode nevjera i emocionalno udaljavanje od partnera. Rad se osvrće na status inicijatora prekida partnerske veze u kojem žene prednjače te koji se povezuje s uspješnijom prilagodbom. U radu su prikazane konstruktivne i neuspješne strategije suočavanja gdje žene češće koriste internalizirane strategije, dok se muškarci okreću eksternaliziranim strategijama suočavanja. Rad se dotiče važnosti podrške i unutarnjih čimbenika prilikom prilagodbe te se navode obrasci prilagodbe, te su prikazane rodne razlike po obrascima. Rad se dotiče pozitivnih i negativnih posljedica prekida partnerske veze gdje žene češće doživljavaju negativne posljedice u odnosu na muškarce, te da muškarci češće ulaze u nove partnerske veze u odnosu na žene.

Ključne riječi: prekid partnerske veze, inicijatori, suočavanje i prilagodba, posljedice, nova partnerska veza

Gender differences in coping with breakup of a relationship

Abstract:

This work deals with gender differences in coping and adjustment to the breakup of a relationship, including the divorce-stress-adjustment perspective, the stages of breakup of a relationship, the reasons, the initiator status as well as the consequences and entering a new relationship. The work lists different forms of relationships, some of which are defined by law. The divorce-stress-adjustment perspective describes the breakup of a relationship as a stressful life event to which partners adjust by coping. Furthermore, the work mentions the stages that partners go through when deciding to break up a relationship and touches on the reasons for breaking up relationship, which are often cited as infidelity and emotional distancing from partner. The work looks at the initiator status in which women lead and is associated with a more successful adjustment. The work presents constructive and maladaptive coping strategies where women more often use internalized strategies while men turn to externalized coping strategies. The work touches on the importance of support and internal factors, and lists patterns of adaptation, and shows gender differences by patterns. The work touches on positive and negative consequences where women experience negative consequences more often than men. The work shows that men enter new relationship more often than women.

Key words: *breakup of a relationship, initiators, coping strategies and adjustment, consequences, new relationship*

Izjava o izvornosti

Ja, Dora Baliya, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Dora Baliya

Datum: 11. lipnja 2023.

1. Uvod

Prekid partnerske veze je stresan životni događaj za koji se može reći kako kod većine osoba izaziva nelagodu i različite druge neugodne emocije (Knox, 1985., prema Diedrick, 1991.; Thoits, 1995., prema Amato, 2000.; Pearlin i sur., 2005., prema Amato, 2010.; Wang i Amato, 2000., prema Gaffal, 2010.; Holmes i Rahe, 1967., prema Steiner i sur., 2011.; Mikulincer i Florian, 1998., prema Cohen i Finzi-Dottan, 2012.; Seery i sur., 2010., prema Frisby i sur., 2012.; Fine i Harvey, 2006., prema Wilder, 2016.; Mather i sur., 2014., prema Hald i sur., 2020.). Partnerske veze odnose se na partnere koji su u braku, na one koji žive u kohabitaciji, to jest u izvanbračnoj zajednici, na osobe koje su u formalnom ili neformalnom životnom partnerstvu te na osobe koje se nalaze u romantičnoj ljubavi. Potrebno je definirati različite oblike partnerskih veza. Pa se tako brak u Republici Hrvatskoj definira kao životna zajednica žene i muškarca (Obiteljski zakon, NN 103/2015., 98/2019., 47/2020., 49/2023., čl.12). Dok je izvanbračna zajednica izjednačena s bračnom zajednicom te su uvjeti da traje najmanje tri godine, da je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako se sklopio brak pa se tako izvanbračna zajednica nastavlja kao bračna zajednica (Obiteljski zakon, NN 103/2015., 98/2019., 47/2020., 49/2023., čl.11, st.1). Formalno životno partnerstvo označava se kao zajednica dviju osoba istog spola (Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN 92/2014., 98/2019., čl.2). Neformalno životno partnerstvo označava zajednicu dviju osoba istog spola te je uvjet da takva zajednica traje najmanje tri godine (Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN 92/2014., 98/2019., čl.3, st.1). Romantična ljubav označava snažnu privlačnost između dvoje ljudi koja može imati rezultirati snažnom vezom i zajedništvom između partnera (Giddens, 1992., prema Haralambos i Holborn, 2002.). Važnost romantične ljubavi je u tome što će ona jamčiti zajedništvo partnera te će potaknuti razmišljanja o reprodukciji (Illouz, 2012., prema Lajtman, 2015.).

No, neke partnerske veze završavaju prekidom te postoje mnogobrojni razlozi zbog kojih se partneri odlučuju na prekid partnerske veze. Statistički podaci ukazuju na porast broja razvedenih brakova od 1992. godine do 2021. godine, godine 1992. taj broj je iznosio oko 5 000, dok je 2021. godine iznosio oko 6 000 razvedenih brakova (Državni zavod za statistiku, 2022.). Ukoliko broj razvedenih brakova raste, može se

pretpostaviti mogući trend i prekida ostalih oblika partnerskih veza. No kako npr. izvanbračne veze nisu evidentirane ne raspolaže se s tim podacima. Sam prekid partnerske veze kao proces prolazi kroz etape prekida partnerske veze, no ne moraju nužno svi partneri proći kroz njih. Prekid partnerske veze sa sobom nosi mnogo izazova te je važno da osobe imaju dostatne kapacitete za suočavanje s prekidom partnerske veze i podršku (Julien i Markman, 1991., prema Haddock Potter, 2021.). Sama uspješnost prilagodbe na prekid partnerske veze ovisi o tome je li osoba koristila konstruktivne ili neprilagođene strategije suočavanja s prekidom partnerske veze (Liddon i sur., 2018.). Kako će biti prikazano dalje u radu, postoje rodne razlike u korištenim strategijama suočavanja s prekidom partnerske veze te i se i kod same prilagodbe mogu pronaći rodne razlike (Liddon i sur., 2018.). U radu će biti riječi o sklapanju novih partnerskih veza gdje postoje određene rodne razlike. Nadalje, ulazak u nove partnerske veze pospješuje prilagodbu na prekid prethodne partnerske veze (Amato, 2000.; Gaffal, 2010.). Dakako, suočavanje s prekidom partnerske veze može ovisiti o brojnim čimbenicima pa je tako jedan od njih status inicijatora prekida partnerske veze gdje također postoje rodne razlike. Važno je spomenuti da posljedice prekida partnerske veze mogu biti i pozitivne i negativne (Afifi i Keith, 2004., prema Frisby i sur., 2012.). O tome kakve će one biti među ostalim čimbenicima ovisi i o rodnim razlikama o kojima će biti više riječi kasnije. Mlađe osobe koje se nalaze u partnerskim vezama mogu se nositi s istim posljedicama kao i osobe koje su bile u braku. Dakako, osobe koje ulaze u nove partnerske veze mogu se ponovno naći u razdoblju prekida partnerske veze. Stoga je važno dobiti uvid u čimbenike koji mogu pospješiti ili otežati suočavanje s prekidom partnerske veze.

2. Model razvod – stres – prilagodba

Prije nego što se uđe dublje u temu prekida partnerske veze važno je dati teorijski okvir te će u ovome radu biti predstavljen model razvod – stres – prilagodba. Amato (2000.) navodi kako sam prekid partnerske veze ne prestaje samim činom prekida, već da je to proces koji traje još neko vrijeme nakon prekida. Ovaj model pretpostavlja kako prekid partnerske veze započinje neugodnim osjećajem otuđenosti od partnera, odnosno osoba prije prekida partnerske veze duže vrijeme nije zadovoljna odnosom u kojem se nalazi (Kayser, 1993., prema Amato, 2000.).

Nakon što dođe do prekida partnerske veze, partneri su stavljeni pred niz izazova, odnosno stresora koji mogu utjecati na kvalitetu života (Amato, 2000.). Jedan od stresora je gubitak emocionalne podrške koju si partneri međusobno pružaju, ali i gubitak emocionalne podrške zajedničkih prijatelja koji se često povuku ili izaberu strane (Amato, 2000.). Ukoliko su partneri imali zajedničku djecu može doći do borbe s kojim od roditelja će dijete živjeti, kako će biti uređena roditeljska skrb te do jednoroditeljstva (Amato, 2000.). Također, stresor koji se često javlja tijekom prekida partnerske veze jest sukobljavanje s bivšim partnerom koje može trajati dugo nakon prekida partnerske veze (Amato, 2000.). Stresor koji se javlja tijekom prekida partnerske veze je i ekonomski pad, odnosno gubitak prihoda koji može dovesti do smanjenja kvalitete života (Amato, 2000.). Svaki od nabrojenih stresora sa sobom nosi niz drugih problema i teškoća koji mogu dodatno ometati suočavanje s prekidom partnerske veze. Ono što je važno u ovom modelu su zaštitni faktori koje posjeduje osoba i koji joj omogućuju da se može suočiti s prekidom partnerske veze te da se može prilagoditi na novu situaciju. Tako osoba može raspolagati različitim resursima na individualnoj, interpersonalnoj i strukturalnoj razini (Amato, 2000.). Resursi na individualnoj razini odnose se na samopoštovanje, učinkovite strategije suočavanja sa životnim problemima i teškoćama, socijalne vještine kojima osoba raspolaže (Amato, 2000.). Zatim resursi na interpersonalnoj razini odnose se na socijalnu podršku koju osoba prima od svoje obitelji, prijatelja i kolega (Amato, 2000.). Upravo socijalna podrška bližnjih osoba olakšava suočavanje i prilagodbu na novonastalu situaciju osobama koje prolaze kroz prekid partnerske veze. Resursi na strukturalnoj razini odnose se na zaposlenički status, usluge u zajednici i zakonodavstvo koje bi trebalo biti podržavajuće tijekom procesa prekida partnerske veze (Amato, 2000.). Demografske karakteristike su zaštitni faktori koji se odnose na dob, spol, kulturu i etničku pripadnost gdje se mlađe osobe lakše suočavaju s prekidom partnerske veze (Amato, 2000.; Gaffal, 2010.; Steiner i sur., 2011.; Cohen i Finzi-Dottan, 2012.). I na kraju, jedan od zaštitnih faktora je i sam način na koji tzv. inicijator prekida partnerskog odnosa i ostavljena osoba, definiraju prekid partnerske veze te kakvo značenje prekid partnerske veze ima za njih (Amato, 2000.; Bevvino i Sharkin, 2003.).

Zadnje što ovaj model obuhvaća jest prilagodba na novonastalu situaciju kada se osobe više ne nalaze u partnerskoj vezi. Uspješnom prilagodbom smatra se ukoliko osobe

mogu uspješno funkcionirati u novim okolnostima i ulogama kao što je samački život ili jednoroditeljstvo te ukoliko formiraju svoj identitet i životni stil neovisno o prethodnom partnerskom status (Amato, 2000.). Također, prilagodba na prekid partnerske veze ovisi o tome koliko su reakcije psihološke, zdravstvene i ostale, bile ozbiljne, intenzivne te koliko su dugo trajale (Amato, 2000.). Prema kriznom modelu, sve osobe suoče se i prilagode na prekid partnerske veze zahvaljujući zaštitnim faktorima koje posjeduju (Amato, 2000.; Hald i sur., 2020.). No, s druge strane postoje okolnosti koje nastaju nakon prekida partnerske veze kao što su usamljenost ili ekonomske poteškoće koje predstavljaju same po sebi izniman stres što se smatra kroničnim modelom prilagodbe (Amato, 2000.; Hald i sur., 2020.).

Shodno navedenome, osobe nakon prekida partnerske veze trebaju se suočiti s različitim stresorima do kojih dolazi uslijed prekida partnerske veze. Kako je ranije objašnjeno, uspješnost suočavanja i prilagodbe na prekid partnerske veze ovise o različitim zaštitnim faktorima te o količini stresora s kojima se moraju suočiti prilikom prekida partnerske veze, no i sa spremnošću osoba da potraže podršku.

3. Etape prekida partnerske veze

Čudina-Obradović i Obradović (2006.) navode pet etapa prekida partnerske veze koje ne moraju biti jednake za sve osobe, odnosno ne moraju svi partneri proći kroz svaku od sljedećih etapa. Pa je tako prva etapa emocionalni raskid što se odnosi na udaljavanje od partnera te zahlađenja emocionalnih odnosa s partnerom. Zatim slijedi druga etapa koja se odnosi na primjećivanje mana kod partnera koje se ranije nisu primjećivale pa partner često kritizira uočene mane drugima oko sebe te se ova etapa naziva interpsihička (Duck, 1992., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Slijedi treća etapa koja se naziva dijadna, odnosno bračna etapa u kojoj partner koji je kritiziran shvaća kako je druga strana nezadovoljna odnosom te želi otkriti razloge tog nezadovoljstva (Duck, 1992., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Četvrta etapa odnosi se na društvenu etapu u kojoj onaj partner koji je kritiziran kreće u potragu za podrškom svojih bližnjih te bliske osobe partnera počinju zauzimati strane (Duck, 1992., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). I na kraju, peta etapa naziva se bračni sprovod te ona označava nezadovoljavajuće odnose među partnerima gdje se

partneri nerijetko odlučuju na prekid partnerskog odnosa (Duck, 1992., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Nakon što se partneri odluče na prekid partnerske veze, dolazi do različitih reakcija partnera. Stoga se i nakon prekida partnerske veze, tijekom suočavanja i prilagodbe, mogu prepoznati etape prilagodbe, koje osobe trebaju proći kako bi se uspješno prilagodile na prekid partnerske veze. Waller (1951., prema Steiner i sur., 2011.) navodi četiri etape koje osobe trebaju proći kako bi se što uspješnije suočile s prekidom partnerske veze i prilagodile se na prekid partnerske veze. Prva etapa odnosi se na odvikavanje od navika koje je osoba prakticirala dok je bila u partnerskoj vezi (Waller, 1951., prema Steiner i sur., 2011.). Duga etapa govori o tome kako osobe trebaju rekonstruirati svoj život, dok treća etapa navodi kako bi osobe trebale pronaći nova zadovoljstva u životu (Waller, 1951., prema Steiner i sur., 2011.). I na kraju, četvrta etapa pretpostavlja da se osoba uspjela suočiti s prekidom partnerske veze te da se prilagodila na prekid partnerske veze (Waller, 1951., prema Steiner i sur., 2011.). Kao što je slučaj s etapama prekida partnerskog odnosa, tako i kod etapa prilagodbe osobe ne moraju proći kroz svaku etapu da bi se moglo reći kako su se uspješno prilagodile na prekid partnerske veze.

4. Razlozi prekida partnerske veze

Partneri navode velik spektar razloga koji su bili ključni za donošenje odluke o prekidu partnerske veze. Može se primijetiti kako su se razlozi s godinama promijenili pa se tako partneri češće odlučuju na prekid partnerske veze zbog razloga koji bi se prije dvadesetak godina smatrali banalnim. Tako se može reći kako je prije važan razlog za prekid partnerske veze bila činjenica da su žene zaposlene što se smatralo neprihvatljivim jer su žene te koje bi trebale brinuti o kućanstvu (Killewald, 2016., prema Raley i Sweeney, 2020.). Zaposlenost žena muškarci su često navodili kao razlog prekida partnerske veze iz razloga što su socijalizacijom naučili da bi žene trebale brinuti o kućanstvu i djeci. Također, muškarcima može predstavljati problem ukoliko žene zarađuju više od njih pa to može biti razlog zašto bi muškarci željeli prekinuti partnersku vezu. Razlog prekida partnerske veze može biti i zbog rada partnera gdje oni ne provode dovoljno kvalitetnog vremena zajedno (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Što se tiče demografskih pokazatelja, partneri se

odlučuju na prekid partnerske veze ukoliko su niže razine obrazovanja (Amato, 2010.; Härkönen, 2013., prema Štifter i sur., 2016.; Raley i Sweeney, 2020.). Nadalje, osobe koje su mlade stupile u partnersku vezu te ukoliko su živjele u kohabitaciji neko vrijeme s partnerom i imaju djece iz prijašnjih partnerskih odnosa posjeduju veći rizik od prekida partnerske veze (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Amato, 2010.; Štifter i sur., 2016.; Raley i Sweeney, 2020.). Jedan od razloga prekida partnerske veze može biti i neposredan utjecaj partnerovih roditelja na samu partnersku vezu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prekid partnerske veze često je posljedica siromaštva, financijskih problema i nezaposlenosti (Amato, 2010.; Štifter i sur., 2016.). Nezaposlenost, odnosno gubitak posla jednog od supružnika može dovesti do ekonomske nesigurnosti i posljedično do prekida partnerske veze (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

No, najčešći razlozi prekida partnerske veze su nevjera, nasilničko ponašanje, intenzivni i učestali konflikti kao i komunikacijski problemi, nezadovoljstvo partnerom te mogući mentalni problemi i ovisnička ponašanja partnera (Bevino i Sharkin, 2003.; Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Amato, 2010.; Cohen i Finzi-Dottan, 2012.; Hawkins i sur., 2012.; Štifter i sur., 2016.). Amato i Previti (2003., prema Hawkins i sur., 2012.) navode kako su gubitak ljubavi i promjena osobnih potreba partnera čest razlog prekida partnerske veze. Seksualno zadovoljstvo partnera bitno je u partnerskim vezama te često do prekida partnerskog odnosa dolazi zbog inkompatibilnosti partnera u seksualnom životu ili teškoća jednog od partnera (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, partneri navode kako su razlozi za prekid partnerske veze bile razlike u religiji i rasi (Amato, 2010.; Hawkins i sur., 2012.). Nadalje, razlozi prekida partnerske veze često su nezadovoljstvo i problemi sa seksualnim životom, nedostatak pažnje i povjerenja, različita očekivanja partnera od života, emocionalno udaljavanje od partnera, inkompatibilnost u različitim sferama života te slaba predanost partnerskom odnosu (Amato, 2010.; Cohen i Finzi-Dottan, 2012.; Hawkins i sur., 2012.; Štifter i sur., 2016.). Štifter i sur. (2016.) navode kako partneri imaju probleme u partnerskom odnosu upravo zbog izazova koji se vežu uz roditeljstvo te se neki partneri odlučuju na prekid partnerske veze.

Suočavanje s prekidom partnerske veze uvelike ovisi o razlozima koji su doveli do prekida partnerske veze. Prije nego se krene u pružanje stručne podrške potrebno je

identificirati okolnosti i razloge prekida partnerske veze. Svaki od partnera percipira prekid partnerske veze na drugačiji način što ovisi o njihovoj poziciji u donošenju odluke, tj. jesu li u ulozi onoga tko ostavlja ili koje je ostavljen.

5. Status inicijatora prekida partnerske veze

Suočavanje s prekidom partnerske veze uvelike ovisi o tome koji je partner bio inicijator prekida. Također, mnogo autora se slaže s tezom da će se partner koji je inicirao prekid partnerske veze lakše suočiti s prekidom partnerske veze te shodno tome i prilagoditi na novu situaciju u svojem životu (Gaffal, 2010.; Steiner i sur., 2011.; Frisby i sur., 2012.; Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). Doss Damo i Bosetto Cenci (2021.) navode četiri skupine karakteristika partnera koji su u procesu prekida partnerske veze te se karakteristike odnose na to koji je partner pokrenuo ili nije pokrenuo inicijativu za prekid partnerske veze. Pa tako u prvu skupinu spadaju partneri koji jasno izraze želju za prekidom partnerske veze te njihovo ponašanje prati želju za razdvajanjem od partnera (Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). Zatim, ne inicijatori su osobe, odnosno partneri koji ne primjećuju partnerovo nezadovoljstvo partnerskom vezom te su to partneri koji su dobili informaciju drugog partnera da je njihovom odnosu, odnosno vezi došao kraj (Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). S druge strane su partneri, inicijatori glasnogovornici, koji počinju primjećivati partnerovo nezadovoljstvo partnerskom vezom te izražavaju mogućnost prekida partnerske veze unatoč tome što one ne žele prekinuti partnersku vezu (Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). Konačno, u četvrtu skupinu mogu se svrstati osobe koje su nezadovoljne partnerskom vezom i samim partnerom, no nemaju kapaciteta pokrenuti prekid partnerske veze pa pokušavaju kod partnera izazvati reakciju koja će rezultirati prekidom partnerske veze te se ove osobe nazivaju aktivni ne inicijatori (Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.).

5.1. Rodne razlike u statusu inicijatora

Žene češće iniciraju prekid partnerske veze te su sretnije i osjećaju olakšanje nakon što donesu odluku o prekidu partnerske veze (Gaffal, 2010.; DeLecce i Weisfeld, 2016.; Wilder, 2016.; Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). Razlog zašto žene češće iniciraju prekid partnerske veze leži u tome što više primjećuju nezadovoljstvo u partnerskoj vezi te su spremnije napraviti konkretnije planove što se tiče prekida

partnerske veze (Gaffal, 2010.). Gaffal (2010.) navodi kako inicijatori duže doživljavaju neugodne emocije i unutarnje sukobe jer su oni ti koji su prvi počeli razmišljati o prekidu partnerske veze. Kod žena se tako javljaju internalizirane emocije koje se odnose na tugu i krivnju, dok se kod muškaraca emocije eksternaliziraju te muškarci iskazuju ljutnju, ljubomoru i želju za osvetom (DeLecce i Weisfeld, 2016.). Također, inicijatori imaju više kontrole nad cijelom situacijom i nad samom odlukom o prekidu partnerske veze iz razloga što su mogli razmisliti o mogućim posljedicama te su se mogli suočiti s neugodnim emocijama koje prate prekid partnerske veze (Gaffal, 2010.; Frisby i sur., 2012.). Frisby i sur. (2012.) navode kako su inicijatori svjesniji konačnosti odluke o prekidu partnerske veze te su pripremljeni na sam čin prekida partnerske veze. Istraživanja govore u prilog bržem suočavanju i prilagodbi žena na prekid partnerske veze neovisno o tome jesu li inicijatori ili ne inicijatori prekida veze te u suočavanju veliku ulogu ima duhovnost koja djeluje osnažujuće (Bolhmann, 2000., prema Steiner i sur., 2011.).

5.2. Inicijalne reakcije partnera na iniciranje prekida partnerske veze

S druge strane, ne inicijatorima je potrebno dulje vrijeme kako bi se suočili s prekidom partnerske veze i kako bi se prilagodili na novonastalu situaciju (Steiner i sur., 2011.). Ne inicijatori češće iskazuju neugodne emocije koje im se jave prilikom prekida partnerske veze kao što su ljutnja, šok, ljubomora, zbunjenost, iznenađenost i slično (Steiner i sur., 2011.; Frisby i sur., 2012.). Često se kod ne inicijatora javlja strah od napuštanja, samoće, odbijanja i socijalnog neprihvatanja (Steiner i sur., 2011.; Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.). Strah od socijalnog neprihvatanja može se javiti ukoliko zajednica kojoj pripada pojedinac ima negativne stavove, stereotipe i predrasude prema prekidu partnerske veze, pogotovo ako se radi o razvodu braka. Kod ne inicijatora se može javiti depresija i anksioznost ukoliko se prekid partnerske veze dogodio na način da to nisu očekivali (Frisby i sur., 2012.). Također, ne inicijatori mogu preklinjati i nagovarati partnera na ostanak u partnerskoj vezi te im obećavati kako će se sve neugodnosti i nesporazumi razriješiti (Sakraida, 2005., prema Steiner i sur., 2011.; Frisby i sur., 2012.). Na kraju se može zaključiti kako je prekid partnerske veze više neugodniji i devastirajući upravo za ne inicijatore (Steiner i sur., 2011.). Razlog tome može ležati u tome što ne inicijatori nisu svjesni nezadovoljstva partnera partnerskim odnosom ili vide višestruke prednosti partnerske veze unatoč očiglednim

nezadovoljstvima i nesporazumima. Doss Damo i Bosetto Cenci (2021.) zaključuju kako inicijatori i ne inicijatori s vremenom osjećaju olakšanje zbog prekida partnerske veze.

6. Suočavanje i prilagodba na prekid partnerske veze

Prekid partnerske veze, kao što je već rečeno, označava stresan životni događaj te je potrebno da se osobe usmjere na suočavanje s prekidom partnerske veze (Diedrick, 1991.; Amato, 2000.; Amato, 2010.; Gaffal, 2010.; Steiner i sur., 2011.; Cohen i Finzi-Dottan, 2012.; Frisby i sur., 2012.; Wilder, 2016.; Hald i sur., 2020.; Raley i Sweeney, 2020.). Suočavanje s prekidom partnerske veze može predstavljati uspješniju prilagodbu na prekid partnerske veze. Prilagodba na prekid partnerske veze od iznimne je važnosti kako bi osobe koje su prošle kroz prekid partnerske veze mogle imati jednaku ili čak višu kvalitetu života prije nego što je došlo do prekida. Stoga je važno poticati i osnaživati osobe koje prolaze kroz prekid partnerske veze na suočavanje te ih je potrebno informirati i educirati o konstruktivnim strategijama suočavanja sa stresom.

Osobe koje se koriste konstruktivnim strategijama suočavanja s prekidom partnerske veze, uspješnije će se prilagoditi. Cohen i Finzi-Dottan (2012.) ukazuju na to kako će osobe sa sigurnom privrženosti koristiti konstruktivne strategije suočavanja s prekidom partnerske veze, dok će osobe s anksioznom privrženosti pribjegavati korištenju neprilagođenih strategija suočavanja. Sigurna privrženost razvija se kada majka odgovara na potrebe djeteta i se ponaša u skladu s potrebama djeteta te se tako stvara sigurna baza za dijete kako bi u budućnosti imalo razvijene konstruktivne strategije suočavanja sa stresom što se odnosi i na prekid partnerske veze (Ajduković i sur., 2007.). Ajduković i sur. (2007.) razlikuju anksiozno-izbjegavajuću i anksiozno-opiruću privrženost. Osobe s anksiozno-izbjegavajućom privrženosti ne žele bliske odnose, ali ni ne vole ostajati same, dok osobe s anksiozno-opirućom privrženosti imaju problema s emocionalnom nestabilnosti, emocionalnom samoregulacijom te su osjetljivije na stresne događaje kao što je prekid partnerske veze (Ajduković i sur., 2007.). Tako se prema Cohen i Finzi-Dottan (2012.) osobe s anksioznom privrženosti izoliraju i izbjegavaju nove emocionalne veze, dok osobe sa sigurnom privrženosti koriste konstruktivne strategije suočavanja s prekidom partnerske veze.

6.1. Strategije suočavanja s prekidom partnerske veze

Liddon i sur. (2018.) u svojem radu navodi neke od konstruktivnih strategija suočavanja s prekidom partnerske veze, no ukazuje i na neke nekonstruktivne strategije koje bi osobe prilikom prekida partnerske veze trebale izbjegavati.

Neke od konstruktivnih strategija suočavanja su razgovor i provođenje više kvalitetnog vremena s prijateljima i obitelji, medijacija, molitva, *self-help* knjige, uzimanje propisanih lijekova, tjelovježba, uzimanje odmora u smislu odlaska na neko novo nepoznato mjesto, pronalaženje hobija koji će ih ispunjavati, odlazak u kino ili gledanje televizije te igranje video igara i upoznavanje novih osoba putem interneta ili uživo (Berman i Turk, 1981., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Liddon i sur., 2018.). Igranje video igara može djelovati kao konstruktivna strategija suočavanja, no ukoliko osoba provodi veći broj sati igrajući video igre i zanemarujući svakodnevne aktivnosti, onda se ova strategija može smatrati neprilagođenom strategijom suočavanja. Konstruktivni načini suočavanja s prekidom partnerske veze su i uključivanje u formalno i neformalno obrazovanje te grupe podrške, plakanje, iskazivanje bijesa nakon čega osoba može osjećati olakšanje, povećanje autonomije kroz zaposlenje te obavljanje kućanskih poslova (Berman i Turk, 1981., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Grupe podrške pružaju značajnu podršku i pomoć osobama koje prolaze kroz prekid partnerske veze. U grupama podrške osobe mogu dobiti dojam kako nisu same s problemom prekida partnerske veze te mogu dobiti kvalitetne savjete kako se uspješnije suočiti i prilagoditi s prekidom partnerske veze. Ukoliko osobe imaju neugodna iskustva zlostavljanja u vezama, potrebno je organizirati grupe podrške bez muških članova kako se osobe ne bi osjećale nelagodno prilikom susreta. Jedan vid konstruktivne strategije suočavanja s prekidom partnerske veze je odlazak na savjetovanje ili psihoterapiju kako bi netko tko ima kompetencije u području partnerskih veza mogao pružiti partnerima pomoć i podršku prilikom razrješenja nesuglasica. Ukoliko partneri ne mogu nastaviti partnersku vezu, stručna osoba će im pružiti podršku kako bi prekinuli partnersku vezu s minimalnim negativnim posljedicama po svakog partnera. Cohen i Finzi-Dottan (2012.) navode kako osobe koje kao strategiju suočavanja s prekidom partnerske veze koriste razgovor i provođenje kvalitetnog vremena s prijateljima i obitelji dobivaju jednu određenu dozu sigurnosti koja ima pozitivan učinak na uspješnu prilagodbu na prekid partnerske

veze. Žene najčešće koriste strategiju razgovora s prijateljima i obitelji, uzimanja propisanih lijekova i bavljenja tjelovježbom, dok muškarci najčešće koriste strategije razgovora s prijateljima, no ne i s obitelji te bavljenja tjelovježbom (Leopold, 2018.; Liddon i sur., 2018.). Liddon i sur. (2018.) navodi kako žene češće od muškaraca koriste *self-help* knjige, odlaze na odmore te se češće bave različitim hobijima.

S druge strane, postoje i nekonstruktivne strategije suočavanja s prekidom partnerske veze koje bi osobe prilikom prekida partnerske veze trebale izbjegavati. Tako se pod nekonstruktivnom strategijama suočavanja s prekidom partnerske veze može prepoznati konzumiranje alkohola i droga, uzimanje hrane radi utjehe ili odbijanje hrane, korištenje pornografskih sadržaja te ulaženje u rizične seksualne odnose (Liddon i sur., 2018.). Žene će češće konzumirati prekomjerne količine alkohola, uzimati hranu radi utjehe te će češće odbijati hranu (Liddon i sur., 2018.). No, muškarci će češće konzumirati droge, ulaziti u rizična seksualna ponašanja te će češće koristiti pornografske sadržaje (Liddon i sur., 2018.). Može se zaključiti kako će žene češće koristiti strategije suočavanja koje su usmjerene na unutarnje sukobe te na promišljanje i emocije, dok će se muškarci češće usmjeriti na fizički izgled. Ponašanja partnera koja slijede nakon prekida partnerske veze mogu također označavati jedan vid suočavanja s prekidom partnerske veze. Neka od tih ponašanja mogu biti ostvarivanje kontakta s bivšim partnerom uživo ili preko interneta, izbjegavanje bivšeg partnera, traženje druge šanse, nastavljanje seksualnih odnosa nakon prekida partnerske veze, uništavanje imovine bivšeg partnera, uhođenje uživo ili putem interneta, fizička i verbalna agresija, širenje neistinitosti o bivšem partneru te činjenje bivšeg partnera ljubomornim (DeLecce i Weisfeld, 2016.). Sva prethodno navedena ponašanja bivših partnera mogu se smatrati neprilagođenim načinom suočavanja s prekidom partnerske veze. Ponašanja kao što su ispričavanje i započinjanje nove partnerske veze mogu se smatrati konstruktivnim načinom suočavanja s prekidom partnerske veze (DeLecce i Weisfeld, 2016.). Prema DeLecce i Weisfeld (2016.) žene se češće koriste uhođenjem putem interneta, pokušavaju ostvariti kontakt s bivšim partnerom putem mobilnog uređaja, češće uništavaju imovinu bivšeg partnera te su sklone prijetnjama. Muškarci su pak skloniji korištenju verbalne i fizičke agresije te uhođenju (DeLecce i Weisfeld, 2016.).

6.2. Prilagodba na prekid partnerske veze

Suočavanje s prekidom partnerske veze snažno je povezano s prilagodbom u smislu da one osobe koje su koristile konstruktivne strategije suočavanja uspješnije se prilagođavaju na prekid partnerske veze u odnosu na one osobe koje su koristile neprilagođene strategije suočavanja. Prilagodba se može definirati kao „višestruki emocionalni i društveni proces koji utječe na samopoštovanje, odvajanje od partnerske veze, ponovnu izgradnju društvenih odnosa i obradu emocija kao što su ljutnja, tuga i povjerenje“ (Hensley, 1996., prema Wilder, 2016.:554).

Prilagodba uključuje promjene na psihološkoj, ekonomskoj i socijalnoj razini (Steiner i sur., 2011.). Značajan učinak na prilagodbu ima duhovno blagostanje (Steiner i sur., 2011.). Duhovno blagostanje može pridonijeti osobi da lakše pronađe smisao u prekidu partnerske veze, ali i da razriješi unutarnje konflikte vezano za prekid partnerske veze. Na uspješnu prilagodbu utječu sociodemografski čimbenici kao što su obrazovanje i zaposlenost, status inicijatora, dužina emocionalne odvojenosti od bivšeg partnera, psihološke karakteristike kao što su inteligencija, uvjerenja i stavovi te opcije koje postoje nakon prekida partnerske veze (Bevino i Sharkin., 2003.; Gaffal, 2010.). Osobe koje imaju viši stupanj obrazovanja imat će veću socijalnu mrežu, jaču samokontrolu te su njihove kognitivne mogućnosti nešto više u odnosu na osobe nižeg stupnja obrazovanja (Gaffal, 2010.). Ukoliko je osoba zaposlena neće u tolikoj mjeri osjetiti gubitak prihoda kao što je to slučaj kod osoba koje su bile kućanice ili su nezaposlene koje nemaju svoja sredstva za samostalan život. Češće se žene nalaze u status nezaposlene osobe jer su se odlučile brinuti za kućanstvo te nakon prekida partnerske veze bivaju suočene s ekonomskom nestašicom pa se često odlučuju na povratak u svoju primarnu obitelj. Diedrick (1991.) navodi kako je ženama potrebno duže vrijeme prilagođavanja samo zbog manjih prihoda i jednoroditeljstva koje češće zahvaća žene, ali govori u prilog tome da će se žene uspješnije prilagoditi u odnosu na muškarce upravo zbog svog samopouzdanja. No, u današnje vrijeme je sve više žena zaposleno te imaju svoja primanja koja im često olakšavaju odluku o prekidu partnerske veze.

Uspješna prilagodba ovisi i o tome koliko su partneri bili emocionalno odvojeni, odnosno koliko dugo su živjeli zajedno bez ostvarivanja kontakata osim onih nužnih za funkcioniranje kućanstava. Što je emocionalna udaljenost među partnerima duža,

to će se osoba uspješnije suočiti i prilagoditi na prekid partnerske veze. Nadalje, osoba koja ima pozitivnije stavove o sebi, ali i o samom prekidu partnerske veze, uspješnije će se prilagoditi na prekid partnerske veze. S druge strane, osobe s negativnim stavovima o prekidu partnerske veze imat će više poteškoća s prilagodbom te je potrebno da takve negativne stavove mijenjaju kako bi prilagodba na prekid partnerske veze bila što uspješnija. Zatim je važno spomenuti kako će se osobe koje su fleksibilnije, asertivnije, otvorenije i samoučinkovitije imati uspješniju prilagodbu na prekid partnerske veze (Bevino i Sharkin, 2003.). Upravo prethodno navedene karakteristike uvelike pospješuju suočavanje i prilagodbu na prekid partnerske veze iz razloga što su otvorene i fleksibilne prema novim iskustvima što im omogućava stvaranje više opcija nakon prekida partnerske veze. Također, osobe koje prilikom prekida partnerskog odnosa daju pozitivno značenje životnoj situaciji u kojoj su se našli imaju veću vjerojatnost da će se uspješnije suočiti i prilagoditi na prekid partnerske veze (Antonovsky, 1979., prema Bevino i Sharkin, 2003.). Kako bi osobe dale pozitivno značenje prekidu partnerske veze, bitno je da razloge zbog kojih je došlo do prekida partnerske veze ne traže u unutarnjim, osobne karakteristike partnera, i vanjskim čimbenicima, mogući financijski problemi, već da ih traže u samoj kvaliteti partnerske veze (Cohen i Finzi-Dottan, 2012.).

Uspješnost prilagodbe na prekid partnerske veze uvelike ovisi o kulturnim faktorima (Gaffal, 2010.). Ukoliko je zajednica osobe stigmatizirajuća u pogledu prekida partnerske veze, osobe će trebati duže vrijeme kako bi se prilagodili na prekid partnerske veze (Gaffal, 2010.). Također, kulturni faktori se odnose i na ruralnu i urbanu sredinu u kojoj pojedinac živi (Gaffal, 2010.). Poznato je kako u urbanim sredinama postoji veći stupanj anonimnosti i socijalne distanciranosti što olakšava partnerima donošenje odluka o prekidu partnerske veze (Gaffal, 2010.). U urbanim sredinama partneri koji se odluče na prekid partnerske veze neće doživjeti stigmatizaciju i osudu okoline kao što bi to bio slučaj u ruralnim sredinama u kojima još uvijek prevladavaju tradicionalne vrijednosti. Kako bi se prebrodile predrasude i stigmatizacija osoba koje žele prekinut svoju partnersku vezu, potrebno je educirati zajednice o prekidu partnerske veze.

Posebnu važnost u uspješnoj prilagodbi na prekid partnerske veze ima socijalna podrška koja može dolaziti iz više izvora kao što su obitelj, prijatelji i radni kolege

(Gaffal, 2010.; Wilder, 2016.; Haddock Potter, 2021.). Socijalna podrška je izrazito važna prilikom donošenja odluke o prekidu partnerske veze. Partneri kada se odluče na prekid partnerske veze očekuju od svojih bližnjih podršku kako bi se uspješnije suočili i prilagodili na prekid partnerske veze. Stoga se može reći kako socijalna podrška obitelji, prijatelja i radnih kolega povećava dobrobit partnera nakon odluke o prekidu partnerske veze (Wilder, 2016.). Socijalna podrška može se pružiti partnerima nakon prekida partnerske veze kroz emocionalnu, praktičnu i financijsku podršku (Haddock Potter, 2021.). Emocionalna podrška odnosi se na iskazivanje empatije prema osobi koja prolazi kroz prekid partnerske veze te uključuje aktivno slušanje i davanje savjeta kako bi se osoba što uspješnije prilagodila na prekid partnerske veze (Thoits, 2011., prema Haddock Potter, 2021.). Praktična podrška uključuje direktnu pomoć i podršku tijekom obavljanja i rješavanja različitih zadataka i problema s kojima se suočava osoba koja je nedavno prekinula partnersku vezu (Thoits, 2011., prema Haddock Potter, 2021.). Konačno, financijska podrška uključuje dobivanje novaca ili usluge od strane obitelji, prijatelja i radnih kolega kako bi se osobe uspješnije prilagodile na prekid partnerske veze uslijed gubitka dijela prihoda (Barrera i Ainley, 1983., prema Haddock Potter, 2021.). Socijalna podrška se često povećava kada se partneri odluče na prekid partnerske veze (Haddock Potter, 2021.). Takvo povećanje socijalne podrške nakon prekida partnerske veze može se objasniti time da osobe koje su bliske partnerima percipiraju partnere kao osobe kojima je sada potrebna pomoć i podrška uslijed gubitka sigurnosti i podrške koju su dobivali od partnera tijekom partnerske veze. No, s druge strane socijalna podrška nakon prekida partnerske veze može se i smanjiti zbog gubitka velikog dijela socijalne mreže (Gähler, 2006.). Takav gubitak socijalne mreže nakon prekida partnerske veze rezultat je identificiranje vlastitog statusa samo kroz zajedničke prijatelje.

6.3. Obrasci prilagodbe na prekid partnerske veze

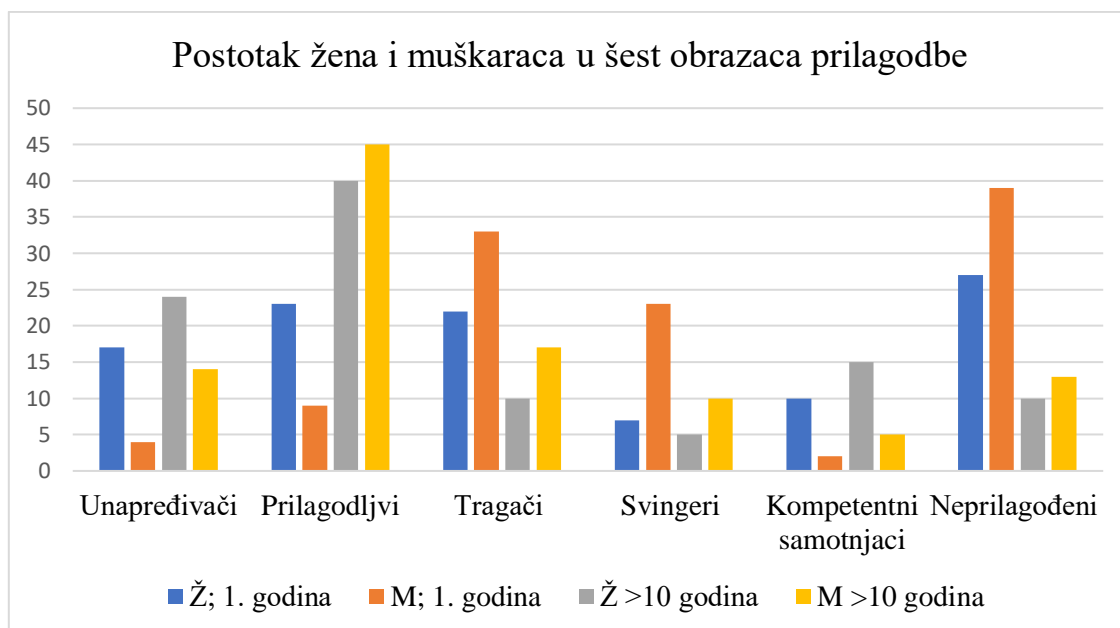
Hetherington (2003., prema Gaffal, 2010.) navodi šest obrazaca prilagodbe na prekid partnerske veze te ih povezuje sa psihološkim karakteristikama partnera. U prvu skupinu spadaju osobe koje su se izrazito uspješno prilagodile prekidu partnerske veze u smislu da su unaprijedile svoje kompetencije na više različitih polja u svom životu te su iskazivale manje depresije i anksioznosti stoga se ova skupina naziva unapređivačima (izvorni naziv: *enhancers*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal,

2010.). U drugu skupinu spadaju osobe koje su se uspješno prilagodile na prekid partnerske veze, no tijekom suočavanja su se susrele s više prepreka koje su im otežale suočavanje ili dovele do regresa u tom procesu te ih se naziva prosječno prilagodljivima (izvorni naziv: *good-enoughs*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal, 2010.). Treća skupina predstavlja osobe koje nakon prekida partnerske veze sebi postavljaju cilj pronalaska novog partnera i ponovni ulazak u partnersku vezu te se ova skupina naziva tragači (izvorni naziv: *seekers*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal, 2010.). Četvrta skupina se odnosi na osobe koje nakon prekida partnerske veze stupaju u kratkotrajne partnerske veze koje prekidaju u kratkom roku kako se ne bi vezali za novog partnera te često mijenjaju partnere, stoga se ova skupina naziva svingeri (izvorni naziv: *swingers*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal, 2010.). Peta skupina obuhvaća osobe koje se posvećuju zaposlenju i svojim hobijima te ih ne zanimaju partnerski odnosi u smislu da bi s nekime dijelili svoj životni prostor pa ih se naziva kompetentnim samotnjacima (izvorni naziv: *competent loners*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal, 2010.). Konačno, šesta skupina odnosi se na osobe koje imaju nisko samopouzdanje i socijalnu odgovornost i izražavaju visok stupanj depresije te ne posjeduju resurse za rješavanje prepreka što im otežava pronalazak novog partnera i zasnivanje nove partnerske veze, stoga se nazivaju neprilagođenima (izvorni naziv: *defeated*) (Hetherington, 2003., prema Gaffal, 2010.).

Graf 6.1. označava postotak žena i muškaraca s obzirom na obrazac prilagodbe na prekid partnerske veze. Tako je vidljivo kako najveći postotak žena (27%) i muškaraca (39%) unutar prve godine od prekida partnerske veze pripada u neprilagođeni obrazac prilagodbe na prekid partnerske veze. Isto tako iz Grafa 6.1. vidljivo je kako se veći postotak žena nalazi u skupini prilagodljivih (23%), unapređenih (17%) i kompetentnih samotnjaka (10%) kao obrazaca prilagodbe u odnosu na muškarce koji se u manjem postotku nalaze u skupinama unapređivača (4%), prilagodljivih (9%) i kompetentnih samotnjaka (2%). S druge strane, muškarci se u većem postotku nalaze u skupinama tragača (33%) i svingera (23%), dok su postotci kod žena manji u skupinama svingera (7%) i tragača (22%). Nakon što protekne deset i više godina od prekida partnerske veze, žene (40%) i muškarci (45%) nalaze se u skupini prilagodljivih.

Graf 6.1.

Postotak žena i muškaraca u šest obrazaca prilagodbe nakon prekida partnerske veze obzirom na protek vremena od njenog prekida

Izvor: Gaffal, 2010.

Iz Grafa 6.1. vidljivo je kako se žene nakon proteka deset i više godina od prekida partnerske veze najčešće nalaze u skupinama unapređivača (24%) i kompetentnih samotnjaka (15%), dok se muškarci nalaze u skupinama tragača (17%), unapređivača (14%) i neprilagođenih (13%). Žene se nakon proteka deset i više godina od prekida partnerske veze najmanje nalaze u skupinama svingera (5%), tragača (10%) i neprilagođenih (10%). Kod muškaraca je vidljivo kako se u skupini svingera (10%) smanjuju nakon proteka deset i više godina od prekida partnerske veze, dok se u skupini kompetentnih samotnjaka (5%) povećao njihov udio.

Iz svega gore navedenog može se zaključiti kako se žene u pravilu češće uspješnije prilagode na prekid partnerske veze u odnosu na muškarce. Tome može biti razlog što žene nakon prekida partnerske veze dobivaju veću količinu podrške od strane prijatelja, obitelji i radnih kolega, te su je spremnije tražiti. To je vidljivo iz činjenice da žene u većoj mjeri koriste razgovor i provođenje kvalitetnog vremena s obitelji i prijateljima kao strategiju suočavanja s prekidom partnerske veze u odnosu na muškarce. Wilder (2016.) navodi kako žene nakon prekida partnerske veze traže nove hobije i zanimljivosti čime će se moći ispuniti na individualnoj razini.

7. Posljedice prekida partnerske veze

Prekid partnerske veze za sobom vuče negativne, ali i pozitivne posljedice te se prepoznaju neke posljedice koje se češće javljaju kod žena. Kakve će posljedice ostaviti prekid partnerske veze može ovisiti i o statusu inicijatora prekida partnerske veze. Kao što je ranije rečeno, inicijatori su pripremljeni na prekid partnerske veze na iz razloga što su imali priliku kroz duži vremenski period osvijestiti negativne posljedice prekida partnerske veze i s njima se suočiti (Gaffal, 2010.; Frisby i sur., 2012.). S druge strane, inicijatori prekida partnerske veze imale su i duži vremenski period kako bi mogle uvidjeti pozitivne posljedice prekida partnerske veze. Neke osobe mogu percipirati više negativnih, a neke osobe više pozitivnih posljedica prekida partnerske veze. To ovisi o samoj otpornosti osobe koju je razvila tijekom života te otpornost može uvelike pridonijeti načinu na koji osoba percipira prekid partnerske veze (Bonanno i sur., 2004., prema Frisby i sur., 2012.).

7.1. *Negativne posljedice prekida partnerske veze*

Prekid partnerske veze povezan je s lošijim fizičkim i mentalnim zdravljem i kod žena i kod muškaraca (Amato, 2010.). Zadovoljstvo životom neposredno nakon prekida partnerske veze je nešto veće kod muškaraca nego kod žena (Leopold, 2018.). Osobe koje se suočavaju s prekidom partnerske veze češće iskazuju simptome depresije i anksioznosti (Amato, 2010.; Frisby i sur., 2012.; Haddock Potter, 2021.). Depresija i anksioznost sa sobom nose mnoge probleme kao što je socijalna izolacija i povlačenje u sebe. Osobe kod kojih se pojave simptomi depresije i anksioznosti prilikom prekida partnerske veze neće uočiti simptome ili će ih pripisivati samo prekidu partnerske veze, no tu se mogu razviti teže kliničke slike. Leopold (2018.) navodi kako se i žene i muškarci oporave u pogledu mentalnog zdravlja, no kod žena je taj proces nešto duži nego kod muškaraca.

Kod osoba koje prolaze kroz prekid partnerske veze javljaju se različiti zdravstveni problemi te se kod njih javlja povećani rizik od smrtnosti (Amato, 2000.; Amato, 2010.; Raley i Sweeney, 2020.; Haddock Potter, 2021.). Prilikom prekida partnerskog odnosa primjećuje se niža razina psihološke dobrobiti (Amato, 2000.; Amato, 2010.; Raley i Sweeney, 2020.). Tako osobe koje se suočavaju s prekidom partnerske veze iskazuju nižu razinu sreće, ali višu razinu psihičkog i emocionalnog distresa (Amato,

2000.; Frisby i sur., 2012.; Haddock Potter, 2021.). Nadalje, kod osoba koje se suočavaju s prekidom partnerske veze vidljivo je niže samopouzdanje i samoprihvatanje koje je nisko i kod žena i kod muškaraca (Gray, 1978., prema Diedrick, 1991.; Amato, 2010.). Nisko samopouzdanje i samoprihvatanje mogu biti rezultat osobne krivnje koju si osoba pripisuje prilikom prekida partnerskog odnosa (Diedrick, 1991.; Frisby i sur., 2012.). Osoba si može pripisivati krivnju ukoliko smatra da je ona skrivila prekid partnerske veze te da se konstantno preispituje je li mogla učiniti nešto drugačije. Tako osoba prilikom prekida partnerske veze osjeća osobno podbacivanje u partnerskoj vezi (Diedrick, 1991.).

Osobe koje se suočavaju s prekidom partnerske veze često se socijalno izoliraju (Amato, 2000.). Prilikom prekida partnerske veze osobe mogu doživjeti stigmatizaciju i predrasude okoline te će ih to potaknuti da se izoliraju od zajednice u kojoj žive. Nadalje, prilikom prekida partnerske veze osobe gube intimnost te imaju manje zadovoljavajući seksualni život i više negativnih životnih događaja koji su povezani s prekidom partnerske veze (Diedrick, 1991.; Waite i sur., 2009., prema Frisby i sur., 2012.; Amato, 2000.). Negativni životni događaji odnose se na teškoće svakodnevnog funkcioniranja u smislu da osobe nakon prekida partnerske veze preuzimaju na sebe svu brigu oko kućanstva i skrbi oko djece ukoliko ih ima. To se može povezati s time da se prilikom prekida partnerske veze gubi i svakodnevna rutina (Diedrick, 1991.). Nakon prekida partnerske veze žene odrađuju manje svakodnevnih kućanskih poslova, dok se kod muškaraca povećava briga oko kućanstva (Leopold, 2018.). Prekid partnerske veze sa sobom nosi rizik stambenog pitanja pošto nakon prekida partnerske veze jedan od partnera odlazi iz zajedničkog kućanstva. Tako češće muškarci odlaze iz zajedničkog kućanstva neposredno nakon prekida partnerske veze, dok žene češće odlaze nakon proteka par godina od prekida partnerske veze (Leopold, 2018.). Također, osobe se prilikom suočavanja s prekidom partnerske veze suočavaju i s nepovoljnijom ekonomskom situacijom uslijed gubitka svih ili dijela prihoda (Amato, 2000.; Raley i Sweeney, 2020.). Tako se žene susreću s gubitkom prihoda, a muškarci s porastom prihoda dok se nakon nekoliko godina nakon prekida partnerske veze takve nejednakosti isprave (Leopold, 2018.). Žene mogu izgubiti prihode uslijed primoranosti ostanka s djetetom ili zbog selidbe u novo mjesto stanovanja s čime dolazi i zaposlenje na novom radnom mjestu pa je za očekivati kako će žene imati

manja primanja, no to ne mora biti pravilo. S druge strane, muškarci će nakon prekida partnerske veze tražiti zadovoljstvo u radu te će se ispunjavati time da rade prekovremene. Ekonomske teškoće su same po sebi stresor koji je svima neugodan, a u kombinaciji s prekidom partnerske veze može dovesti do većih teškoća pa i oboljenja osoba koje se suočavaju s prekidom partnerske veze. Ekonomske teškoće često dovode do pada životnog standarda osoba koje se suočavaju s prekidom partnerske veze, no nakon nekog vremena osobe ponovno uspostave ekonomsku ravnotežu (Amato, 2000.; Leopold, 2018.; Haddock Potter, 2021.). Kod osobe koja je ostavljena, odnosno kod ne inicijatora javlja se osjećaj odbačenosti (Diedrick, 1991.; Frisby i sur., 2012.). Leary i sur. (2001., prema Frisby i sur., 2012.) navode kako se kod osoba koje se suočavaju s prekidom partnerske veze često javljaju suicidalne misli, ali i pokušaji. Osobe koje nisu bile inicijatori prekida partnerske veze mogu sebe kriviti kao što je već rečeno te se neće znati s time konstruktivno suočiti što može dovesti do suicidalnih misli, pokušaja, ali i samog suicida. Potrebno je spomenuti kako neke osobe koriste neprilagođene strategije suočavanja s prekidom partnerske veze pa se upuštaju u pretjeranu konzumaciju alkohola i droga te druga ovisnička ponašanja (Leary i sur., 2001., prema Frisby i sur., 2012.). Kako bi se prevladale negativne posljedice prekida partnerske veze potrebno je educirati partnere o njima te ih poučiti konstruktivnim strategijama suočavanja s prekidom partnerske veze. Ukoliko se primijeti da partneri imaju problema sa psihičkim zdravljem ili suicidalnim mislima i pokušajima potrebno im je pružiti liječničku pomoć te ih uputiti na psihoterapiju ili neki drugi vid pružanja pomoći i podrške. Za prevladavanje negativnih posljedica prekida partnerske veze, partneri se mogu uputiti na uključivanje u grupe podrške kako bi vidjeli da nemaju samo oni probleme koji dolaze uz prekid partnerske veze.

7.2. Pozitivne posljedice prekida partnerske veze

Postoje i pozitivne posljedice prekida partnerske veze koje olakšavaju suočavanje i prilagodbu na prekid partnerske veze. Frisby i sur. (2012.) objašnjavaju zašto neke osobe dožive pozitivne posljedice nakon prekida partnerske veze koja predstavlja stesan životni događaj. Pa tako osobe koje znaju kako upravljati sukobima i osjećajima, dožive znatno olakšanje kada prekinu partnersku vezu (Frisby i sur., 2012.). Zatim, osobe koje su otpornije na stresore te koje imaju podršku okoline, pozitivne stavove o prekidu partnerske veze, pozitivne stavove o svijetu i ukoliko su

imale kvalitetnu vezu lakše prepoznaju pozitivne posljedice u prekidu partnerske veze (Bonanno i sur., 2004., prema Frisby i sur., 2012.). Također, osobe koje su željele zaštititi bivšeg partnera tijekom prekida partnerske veze percipiraju više pozitivnih posljedica prekida partnerske veze (Frisby i sur., 2012.).

Amato (2010.) navodi kako je ženama i muškarcima jednostavnije donijeti odluku o prekidu partnerske veze ukoliko su zaposleni te ukoliko imaju prihvatljive prihode. Sa zaposlenjem i prihvatljivim prihodima osobama neće znatno opasti standard života nakon prekida partnerske veze kao što je to slučaj kod osoba koje su nezaposlene. Osobni rast i veća razina autonomnosti su pozitivne posljedice prekida partnerske veze (Amato, 2000.; Haddock Potter, 2021.). Osobe nakon prekida partnerske veze posjeduju jednu količinu slobode odlučivanja koju nisu imale u partnerskoj vezi. Samom slobodom odlučivanja osobama se otvara širok spektar načina kako osobno rasti kao što je formalno i neformalno obrazovanje ili rad na sebi kroz psihoterapiju ili *self-help* knjige. Pozitivne posljedice prekida partnerske veze su i veća razina sreće i samopouzdanja (Haddock Potter, 2021.). Osobe su sretnije nakon prekida partnerske veze ukoliko su duže vrijeme bile u nezadovoljavajućoj partnerskoj vezi. Nakon prekida partnerske veze postoji potreba za stvaranjem novog životnog stila i prihvaćanjem novih uloga (Diedrick, 1991.). Osobe koje su bile u dugotrajnim partnerskim vezama mogu stvaranje novog životnog stila smatrati izazovom te će rasti samopouzdanje osobe. Kod žena je vidljivo kako nakon prekida partnerske veze doživljavaju pomake u karijeri i socijalnom životu (Amato, 2000.). Žene nakon prekida partnerske veze počinju prihvaćati poslove koje ne bi prihvatile da su u partnerskoj vezi iz različitih razloga te se više kreću u društvu čime proširuju svoju socijalnu mrežu. Nadalje, žene nakon prekida partnerske veze imaju veće samopouzdanje te veću kontrolu (Amato, 2012.). Ženama samopouzdanje raste kako vide da imaju kapaciteta donijeti odluku o prekidu partnerske veze. S druge strane, muškarci nakon prekida partnerske veze povećavaju svoje interpersonalne i druge vještine te iskazuju veću želju za samootkrivanjem (Amato, 2000.). Nakon što prekinu partnersku vezu, muškarci usavršavaju i stječu vještine koje im prije nisu bile potrebne jer su partnerice nadomještale izostanak vještine kod muškaraca.

8. Ulazak u novu partnersku vezu

Nakon prekida partnerske veze jedan dio osoba će ponovno ući u partnersku vezu ili u ponovni brak, kohabitaciju ili romantičnu vezu, to jest ljubav. Shodno prethodnom poglavlju, kako žene tako i muškarci koji nakon prekida partnerskog odnosa stupe u novu partnersku vezu imaju veću vjerojatnost da će se uspješnije prilagoditi na prekid partnerske veze (Amato, 2000.; Gaffal, 2010.). No, postoji opasnost koja se odnosi na to da će nova partnerska veza biti nestabilnija od prethodne partnerske veze (Pasley i sur., 1993., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Raley i Sweeney, 2020.). Razlog tome može biti što će osobe kod novog partnera brže uočavati neželjene karakteristike te će biti spremnije prije prekinuti novu partnersku vezu ukoliko ne budu njome zadovoljne. Također, razlog nestabilnosti sljedeće partnerske veze je i pozitivan stav prema prekidu partnerske veze ukoliko ona nije zadovoljavajuća i skladna (Coleman i sur., 2000., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Kako je stabilnost nove partnerske veze lošija, tako je i kvaliteta nove partnerske veze niža upravo zbog kritika među partnerima, razdražljivosti, ali i zbog financijskih problema i djece iz prethodnih partnerskih veza (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). S druge strane, dinamika u novim partnerskim vezama je povoljnija iz nekoliko razloga (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Žene u novim partnerskim vezama češće donose važne odluke zajedno s partnerom, imaju veću moć, više odlučuju o financijama te se stavovi i uvjerenja o rodnim ulogama u braku kod žena i muškaraca smanjuju i poslovi se ravnopravnije raspodjeljuju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Nadalje, one preuzimaju više inicijative u odnosu na prve partnerske veze iz razloga što su tijekom prve partnerske veze shvatile što njima prouzrokuje zadovoljstvo pa se time vode u novim partnerskim vezama te lakše postavljaju osobne granice. Također, osobe kada ulaze u novu partnersku vezu više gledaju na karakteristike budućeg partnera te pokušavaju utjecati na one karakteristike koje za njih predstavljaju problem (Raley i Sweeney, 2020.).

Osobe koje stupe u novu partnersku vezu poboljšavaju svoj standard života (Amato, 2000.) budući da dijele s partnerom financije pa je sama ekonomska situacija osoba daleko povoljnija nego da sami snose troškove života. Osobe u partnerskoj vezi u svojem partneru pronalaze osobu koja će joj pružiti podršku i pomoć kada joj je to potrebno te se mogu uspješnije suočiti sa životnim preprekama. Također, ukoliko se

u novoj partnerskoj vezi nalaze i djece iz prijašnjih ili sadašnjih partnerskih veza, partneri se mogu osloniti jedno na drugo prilikom brige i skrbi oko djece. Prilikom obavljanja kućanskih poslova i svakodnevnih aktivnosti što inače mora obavljati jedna osoba sama ukoliko se ne nalazi u partnerskoj vezi. Nadalje, osobe koje su stupile u novu partnersku vezu imaju bolje zdravstveno stanje u odnosu na osobe koje nakon prekida partnerske veze nisu stupile u novu partnersku vezu (O'Flaherty i sur., 2016., prema Raley i Sweeney, 2020.). Bolje zdravstveno stanje je povezano s uzajamnom brigom partnera o zdravlju. Tako će partneri u partnerskoj vezi jedni druge poticati na praćenje zdravstvenog stanja te se poduzimati korake u svrhu zaštite zdravlja. Zatim, osobe koje se nalaze u novoj partnerskoj vezi iskazuju bolju psihološku dobrobit u odnosu na osobe koje nakon prekida partnerske veze nisu stupile u novu partnersku vezu (Gähler, 2006.; Johnson i Wu, 2002., prema Gaffal, 2010.). Stoga ovdje Gähler (2006.) navodi kako se osobama poboljšava psihološka dobrobit nakon stupanja u novu partnersku vezu te da osobe koje su psihološki loše nakon prekida partnerske veze imaju manju vjerojatnost da će stupiti u novu partnersku vezu.

8.1. Rodne razlike ulaska u novu partnersku vezu

Postoji nekoliko sociodemografskih čimbenika koji ukazuju na vjerojatnost da će neka osoba stupiti u novu partnersku vezu. Pa tako žene rjeđe od muškaraca stupaju u novu partnersku vezu te će u novu partnersku vezu stupiti muškarci i žene bez djece iz prethodne partnerske veze (Gähler, 2006.; Amato, 2010., Raley i Sweeney, 2020.). Raley i Sweeney (2020.) navode kako žene s djecom iz prethodne partnerske veze mogu stupiti u novu partnersku vezu ukoliko muškarac to vidi kao pozitivnu karakteristiku kod žene, odnosno smatraju ju obiteljski orijentiranom. Muškarci imaju veću vjerojatnost stupiti u novu partnersku vezu ukoliko nisu skrbnici djece iz prethodne partnerske veze te muškarci su i u starijoj dobi atraktivniji u odnosu na žene za novu partnersku vezu (Amato, 2010.). Raley i Sweeney (2020.) navode kako će se stariji muškarci češće odlučivati na stupanje u novu partnersku vezu u odnosu na mlađe muškarce. Također, muškarci ne samo da imaju veću vjerojatnost stupanja u novu partnersku vezu već oni to čine brže od žena nakon prekida partnerske veze (Gähler, 2006.; Amato, 2010.; Leopold, 2018.). Važan čimbenik ponovnog stupanja u partnersku vezu je i stupanj obrazovanja. Pa se tako manje obrazovane žene sporije odlučuju na stupanje u novu partnersku vezu, odnosno stupiti će u romantičnu vezu,

ali će im trebati duži period vremena da se odluče na sklapanje braka (Raley i Sweeney, 2020.). Jedan od čimbenika je i ekonomska situacija osoba pa će se tako osobe koje imaju izdašnije primanja te koji se smatraju bogatijima češće stupiti u novu partnersku vezu (Raley i Sweeney, 2020.).

9. Zaključak

Amato (2000.) kroz model razvod – stres – prilagodba ukazuje na potrebu suočavanja partnera s prekidom partnerske veze kroz korištenje postojećih resursa/snaga kako bi se uspješnije prilagodili na prekid partnerske veze. Kako navodi Duck (1992., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) prekid partnerske veze najčešće prolazi kroz pojedine etape koje vode od emocionalnog prema fizičkom prekidu. Mnogobrojni su razlozi prekida partnerske veze (npr. nevjera, komunikacijski problemi, ovisnička i nasilnička ponašanja partnera, inkompatibilnost u seksualnom životu, gubitak ljubavi i povjerenja itd.) koji mogu navesti jednog od partnera da bude u poziciji inicijatora prekida partnerske veze. U radu prikazani rezultati stranih istraživanja (npr. Gaffal, 2010.; Steiner i sur., 2011.; Frisby i sur., 2012.; Doss Damo i Bosetto Cenci, 2021.) ukazuju da će se inicijatori prekida partnerske veze (žene češće iniciraju prekid partnerske veze) uspješnije suočiti i prilagoditi na prekid partnerske veze, te imati veću kontrolu nad cijelom situacijom. Literatura upućuje na podatak da žene češće koriste internaliziranim strategijama suočavanja, *self-help* knjigama, dok se muškarci koriste eksternaliziranim strategijama suočavanja, tjelovježbom (Cohen i Finzi-Dottan, 2012.; Liddon i sur., 2018.; Leopold, 2018.). S druge strane, žene češće konzumiraju prekomjerne količine alkohola i hranu radi utjehe, dok muškarci češće konzumiraju droge i koriste pornografske sadržaje kao neprilagođene strategije suočavanja s prekidom partnerske veze (Liddon i sur., 2018.). Žene rjeđe stupaju u novu partnersku vezu u odnosu na muškarce dok muškarci brže stupiti u novu partnersku vezu nakon prekida prethodne (Gähler, 2006.; Amato, 2010.; Leopold, 2018.; Raley i Sweeney, 2020.). Tijekom suočavanja i prilagodbe na prekid partnerske veze od izrazite je važnosti neformalna i formalna socijalna podrška (Gaffal, 2010.; Wilder, 2016.; Haddock Potter, 2021.). Hetherington (2003., prema Gaffal, 2010.) navodi šest obrazaca prilagodbe ovisno o uspješnosti suočavanja s prekidom partnerske veze. Važno je spomenuti kako prekid partnerske veze ostavlja za sobom negativne

posljedice kao što su narušavanje zdravlja, fizičke i psihološke dobrobiti, osjećaj krivnje, smanjeno samopoštovanje i samoprihvatanje, ekonomske teškoće te smanjenje standarda življenja (Diedrick, 1991.; Amato, 2000.; Amato, 2010.; Frisby i sur., 2012.; Leopold, 2018.; Raley i Sweeney, 2020.; Haddock Potter, 2021.). S druge strane, prekid partnerske veze može dovesti do pozitivnih posljedica kao što su olakšanje, veća razina autonomnosti, veća kontrola, sposobnost upravljanja sukobima, veća otpornost na stresore te osobni rast i rast samopouzdanja (Amato, 2000.; Frisby i sur., 2012.; Haddock Potter, 2021.).

U slučaju prekida partnerske veze, educirani stručnjaci imaju važnu ulogu u osnaživanju osoba na suočavanje s prekidom partnerske veze. Stručna podrška može se pružiti kroz različite oblike od strane educiranih stručnjaka, uključujući socijalne radnike. Tako se osobe mogu uključiti u grupe podrške gdje će imati priliku podijeliti svoje iskustvo s drugim članovima grupe od kojih će dobiti povratne informacije i podršku te stručnjak može pružiti i poučiti osobe nekim novim strategijama suočavanja. Nadalje, osobe se mogu uključiti u individualno savjetovanje ili psihoterapiju ukoliko im ne odgovara rad u grupi. Npr. tijekom individualne psihoterapije osobe mogu dobiti detaljniji uvid u svoje stanje te će stručnjak potaknuti otkrivanje i razvoj resursa koji im mogu pomoći prilikom suočavanja s prekidom partnerske veze. Socijalni radnik ima važnu ulogu upravo prilikom prekida partnerske veze ukoliko su partneri postali roditelji te je on taj koji će provoditi obvezno savjetovanje kako bi se partneri dogovorili oko bitnih aspekata skrbništva o djetetu. Može se zaključiti kako je uloga socijalnog radnika prilikom suočavanja s prekidom partnerske veze od iznimnog značaja. Socijalni radnik vodi grupne susrete kao i individualna savjetovanja i psihoterapiju ukoliko je dodatno educiran.

Popis grafova

Graf 6.1. Postotak žena i muškaraca u šest obrazaca prilagodbe nakon prekida partnerske veze obzirom na protek vremena od njenog prekida

Literatura

1. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2007). Teorija privrženost i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91.
2. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
3. Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650-666.
4. Bevvino, D. L. i Sharkin, B., S. (2003). Divorce adjustment as a function of finding meaning and gender differences. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39(3-4), 81-97.
5. Cohen, O. i Finzi-Dottan, R. (2012). Reasons for divorce and mental health following the breakup. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(8), 581-601.
6. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. DeLecce, L. i Weisfeld, G. (2016). An evolutionary explanation for sex differences in nonmarital breakup experiences. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 2(3), 234-251.
8. Diedrick, P. (1991). Gender differences in divorce adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 14(3-4), 33-46.
9. Doss Damo, D. i Bosetto Cenci, C. M. (2021). Emotional divorce: Similarities and differences according to the position occupied. *Trends in Psychology*, 29(3), 505-518.
10. Državni zavod za statistiku (2022). Prirodno kretanje stanovništva u 2021. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/>
11. Frisby, B. N., Booth-Butterfield, M., Dillow, M. R., Martin, M. M. i Weber, K. D. (2012). Face and resilience in divorce: The impact on emotions, stress, and post-divorce relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(6), 715-735.
12. Gähler, M. (2006). "To divorce is to die a bit...": A longitudinal study of marital disruption and psychological distress among Swedish women and men. *The Family Journal*, 14(4), 372-382.

13. Gaffal, M. (2010). Factors influencing ex-spouses` adjustment to divorce. U M. Gaffal (ur.), *Psychosocial and legal perspectives of marital breakdown* (str. 47-81). Heidelberg: Springer.
14. Haddock Potter, M. (2021). Social support and divorce among American couples. *Journal of Family Issues*, 42(1), 88-109.
15. Hald, G. M., Ciprić, A., Strizzi, J. M. i Sander S. (2020). „Divorce burnout” among recently divorced individuals. *Stress and Health*, 36(4), 457-468.
16. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija. Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
17. Hawkins, A. J., Willoughby, B. J. i Doherty, W. J. (2012). Reasons for divorce and openness to marital reconciliation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(6), 453-463.
18. Lajtman, K. (2015). Veza i brak: javni diskurs i pojedinačno iskustvo. *Etnološka istraživanja*, (20), 107-117.
19. Leopold, T. (2018). Gender differences in the consequences of divorce: A study of multiple outcomes. *Demography*, 55(3), 769-797.
20. Liddon, L., Kingerlee, R. i Barry, J. A. (2018). Gender differences in preferences for psychological treatment, coping strategies, and triggers to help-seeking. *British Journal of Clinical Psychology*, 57(1), 42-58.
21. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023.
22. Raley, R. K. i Sweeney M. M. (2020). Divorce, repartnering, and stepfamilies: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 81-99.
23. Steiner, L. M., Suarez, E. C., Sells, J. N. i Wykes, S. D. (2011). Effect of age, initiator status, and infidelity on women`s divorce adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52(1), 33-47.
24. Štifter, A., Mihalj, M., Rajhvajn Bulat, L. i Vuković, S. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(2), 275-297.
25. Wilder, S. E. (2016). Predicting adjustment to divorce from social support and relational quality in multiple relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 57(8), 553-572.

26. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola. *Narodne novine*, br. 92/2014,
98/2019.